

Vaccinatie: een morele plicht, maar geen juridische

Katholiek Nieuwsblad, 5 november 2021

door Willem kardinaal Eijk, aartsbisschop van Utrecht en medisch ethicus

Is het een morele plicht om je te laten vaccineren tegen Covid-19, zoals wel wordt gezegd? En zo ja, kan een overheid of werkgever mensen dan ook juridisch tot vaccinatie verplichten?

Het fundamentele principe van de katholieke sociale leer is het algemeen welzijn. Dat houdt onder meer in dat de levens en de gezondheid van mensen moeten worden beschermd. Een regering draagt hier de eerste verantwoordelijkheid voor en kan dus maatregelen opleggen om levens te beschermen, zoals lockdowns, afstandsregels of een 'coronapas'. Dit wordt vaak gezien als een inbreuk op de vrijheid van het individu, maar autonomie is niet absoluut. Regeringen hebben het recht en zelfs de plicht om die in te perken als dat nodig is om een pan-demie tegen te gaan.

De vaccinatievraag heeft twee kanten. De maatschappelijke vraag is of vaccinatie vanuit het oogpunt van het algemeen welzijn een morele plicht is. De persoonlijke vraag is of vaccinatie voor het individu een proportioneel middel is om zijn leven te beschermen.

Het antwoord hangt af van drie voorwaarden: vaccins moeten bewezen effectief zijn; er moet een goede balans zijn tussen de gezondheidsrisico's die je met vaccins voorkomt, en hun bijwerkingen; en de vaccins moeten op moreel goede of minstens te rechtvaardigen wijze zijn gemaakt.

Bijzonder bezwaar

De in het Westen gebruikte vaccins beschermen behoorlijk tot zeer goed tegen infectie met het coronavirus. Ja, gevaccineerden kunnen besmet raken door varianten, maar worden dan vaak minder ziek en zijn minder besmettelijk. Bezien vanuit het algemeen welzijn en de plicht je leven te beschermen, is vaccinatie een moreel goede daad en misschien ook een plicht.

Zoals alle middelen hebben vaccins bijwerkingen. De meest voorkomende zijn soms pittig, maar onschuldig. Ernstige bijwerkingen zijn zeer zeldzaam.

Een bijzonder bezwaar tegen sommige vaccins is dat bij de ontwikkeling, productie en/of testfase ervan, cellijnen zijn gebruikt die gekweekt zijn uit cellen van foetussen die, vaak decennia geleden, werden geaborteerd. Een menselijke foetus direct aborteren is een ernstig en intrinsiek kwaad, en nooit moreel gerechtvaardigd. Maar de klassieke moraaltheologie hanteert al eeuwen een casuïstiek om zulke absolute normen toe te passen. Bij de vaccins gaat het dan om het principe van medewerking aan het kwaad: in hoeverre zijn makers en ontvangers ervan betrokken bij de abortus?

Vertrekpunt is datje niet mag meewerken aan het kwaad dat anderen doen. Maar dat kun je niet categorisch weigeren. Zo volgt uit gewetensbezwaren tegen overheidsprojecten niet dat je mag weigeren de belasting te betalen waarmee je bijdraagt aan het algemeen welzijn.

Als we het met abortus eens zijn, dan is er 'formele' medewerking; doen we dat niet, dan is die 'materieel'. Formele medewerking aan het kwaad is nooit toegestaan; materiële soms, als die indirect is.

Als je abortus niet goedkeurt en niet direct betrokken was bij de abortus waaruit de cellijnen voortkomen, is de medewerking materieel, indirect en veraf (of zeer veraf als je het vaccin krijgt). Het coronavirus kan ernstige ziektes veroorzaken, kent relatief hoge sterftcijfers en kan het sociaaleconomische leven ontwrichten. Vaccins zijn de enige manier om de pandemie terug te dringen. Materiële, indirecte en verre medewerking aan

de genoemde abortus door vaccins te maken of ontvangen, is dan gerechtvaardigd. Wel moeten we, zoals de Amerikaanse bisschoppen stelden, indien mogelijk een vaccin kiezen waarbij de cellijnen zo weinig mogelijk zijn gebruikt.

Mogen overheden vervolgens vaccinatie juridisch verplichten met een beroep op het algemeen welzijn? Nee. Vaccinatie is een ingreep in de lichamelijke integriteit van een persoon, die daar vrij en verantwoordelijk mee moet instemmen. Niemand mag iets doen dat volgens zijn geweten een kwaad is, ook niet als dat geweten misschien dwaalt. En niemand mag daartoe worden gedwongen. Wie geen vaccin wil, moet wel de gangbare coronamaatregelen in acht nemen.

Een uitzondering is de zorg. Ethisch gezien mag een zorginstelling personeel dat met kwetsbare mensen werkt, vragen zich te laten vaccineren, en weigeren hun daar te laten werken als ze dat niet doen.

Paus Franciscus noemde vaccinatie tegen Covid-19 een “daad van liefde”, een “simpele maar diepe manier om voor elkaar te zorgen”. Wie zich laat vaccineren, toont ook respect voor het recht op leven van zijn medemens. Misschien vereist ook de rechtvaardigheid dus vaccinatie. Het is ook een proportionele manier om je eigen leven te beschermen. Vaccinatie tegen Covid-19 is vanuit dat oogpunt een morele plicht.

Dit artikel is een ingekorte versie van een lezing die kardinaal Eijk onlangs in Rome hield.